

Obsah:

Obsah:.....	1
Ilona Ferková	2
Železní d'áblové (Trastune benga)	2
Zničila si život kvůli penězům	4
Válek na nudle	6
Andrej Giňa.....	12
O Škypárovi (Pal o Škiparis)	12
Tera Fabiánová.....	15
Co se Miškovi zdálo	15
Bodlák	20
Pojď se mnou, má milá	20
Gejza Horváth.....	22
Drilko	22
Michal Šamko	24
Dědečkova pohádka	24
Margita Reiznerová.....	28
Ohnivé místečko	28
Sen I	28
Přikládám k očím romský šátek	28
Chci mluvit	29
Janko Horváth.....	30
Mé babičce	30
Štěstí	30

Ilona Ferková
Železní ďáblové (Trastune benga)

In: *Čorde čhave (Ukradené děti)*. Společenství Romů na Moravě: Brno, 1996.
Z romštiny přeložila Anna Žigová

V jednom městě žila spousta Romů a všichni se k sobě navzájem chovali jako bratři. Jeden druhému prokazovali velkou úctu. Pracovali a vydělávali si pěkné peníze. Žili v tom městě v pohodě mnoho let.

Jednou se přihodilo, že do toho města přivezli železné ďábly, kteří pojidají peníze, a rozmístili je po všech hospodách. Dříve Romové chodili do hospody vypít si dvě tři pivečka, poklábosit si – ale teď? Všimli si těch železných ďáblů!

Co to je? V břiše mají plno peněz! Čert pomrkává po člověku svým červeným okem: „Pojď sem! Vidíš ty peníze v mém břiše? To všechno bude tvoje! Jenom mi vhod' do huby pětikorunu a já ti vyplivnu stovku! A když ne napoprvé, zkus to ještě jednou, dvakrát...! Neboj se, jednoho dne se ti poštěstí a budeš bohatý!“

Romové přicházeli. Jeden po druhém šli hrát s těmi ďábly. Všechny peníze prohráli a to čertovské oko po nich pořád pokukovalo a to čertovské břicho ukazovalo hromadu peněz. A ti chudáci hloupí věřili, že se jednoho dne dostaví štěstí a že jednoho dne zbohatnou.

Chci vám povědět o jedné nešťastnici, která zrovna takhle zhloupla. Jmenovala se Helena a měla dvě děti. Muž jí zemřel, takže zůstala s dětmi sama. Chlapci bylo dvanáct, děvčátku osm. Jen si to poslechněte, protože to, co vám budu povídat, je čistá pravda!

Zpočátku byla Helena dobrou matkou. Dohlížela na děti, prala na ně, aby nebyly špinavé, posílala je do školy, aby až dospějí, dostaly lepší práci, než měla ona. Uměla jen číst a psát, nic víc, a tak chodila uklízet po domech. Ale s penězi uměla hospodařit. Až dokud do jejich města nevtrhli železní ďáblové...

Jednoho dne přišla Helena do hospody, protože se doslechla od Romů o čertech. Chtěla je vidět. Kouká, kouká... tolik peněz! Falešné stříbro jí zaslepilo oči.

„Tohle všechno může být tvoje!“ řeklo jí to červené oko.

„Jednou to můžu zkusit,“ řekla si Helena. „Když vyhraju, koupím holce novou bundu a klukovi kalhoty, aby bílé děti viděly, že i romské děti mohou chodit pěkně vyoblíkané!“

Helena tam tedy vhodila dvacet korun...A vyhrála! Jenomže ne tolik, kolik by potřebovala na novou bundu.

„Vyhrála jsem jednou, vyhraju i podruhé!“ řekla si a hodila čertovi do tlamy další dvacku... A prohrála. „Tak to teda ne!“ povídá mu. „Teď mi pěkně vrátíš, do jsem do tebe naházela!“ Vhodila další dvacku... a zase prohrála! Zůstalo jí ještě dvacet korun, aby koupil a chleba a máslo. Chtěla koupit celou kostku, ale za dvacetikorunu máslo i chleba nekoupí. „Tak holt koupím jen osminku,“ řekla si a honem utíkala z hospody, aby ji to ďábelské oko nepřivolalo nazpátek.

Na druhý den, jen co přišla z práce, utíkala do hospody zase hrát. „Musím z něho dostat nazpátek svoje peníze!“

A tak to chodilo každý den. Jednou vyhrála, dvacetkrát prohrála. Čím víc peněz do železných ďáblů naházela, tím víc ji měli v moci. A děti zůstávaly doma samotné. Helena přicházela až večer a děti doma plakaly hlady. Bylo jí to strašně líto: „Děti moje, co vám

dám jíst? Tatínek vám zemřel, zůstala jsem s vámi sama samotinká!“ Ale v skrytu duše si uvědomovala, že je na vině! Zapřísahala se, že už hrát nepůjde. Ale dalšího dne zase spěchala do hospody. Nemohla se od hraní odpoutat, úplně zblbla. Když už neměla vůbec žádné peníze, rozprodala všechno, co měla. Doma zůstaly jen peřiny a postel.

Její syn už se na to nemohl dívat. Byl to hodný a bystrý kluk. „Však já už přijdu na něco, co mámě napraví hlavu!“ Přemýšlel a přemýšlel, a modlil se k Bohu: „Bože můj sladký, ať má máma zase svojí čest!“ A najednou mu přišel na mysl jeho táta. Byl to čestný a pracovitý člověk. Dokud žil, vždycky měli všeho dost. Žili podle vůle Boží.

„Mamko,“ povídá chlapec ráno matce, „zdálo se mi o tátovi. Řekl mi: ‚Synku, už se nemůžu dívat na to, jak vy děti trpíte. Jestli tvoje matka nepřestane hrát, vezmu si tě k sobě!‘“

„Co to povídáš?“ vyděsila se matka. Co je to za nesmysly? Jen abys ode mě jednu neslíz!“

„Nevěříš?“ povídá syn. „Tak si běž zase hrát a táta si mě vezme k sobě. Stejně mi tam bude líp!“ Vykulil na Helenu svoje velké černé oči a utekl ven.

Helena dosedla na postel a těžce si povzdychla: „Co jen si mám počít, Bože můj zlatý? Prohrávám dětem peníze, kolikrát nemají, co dát do pusy. Co mám dělat?“ Chytila se za hlavu a rozplakala se. „Ani dnes se nenajedí, když nepůjdeš hrát a nevyhraješ!“ Našeptával jí ďábel, který se v ní usadil. Vyskočila a letí do hospody. „Ještě jednou! Ještě dneska si naposledy zahraju a pak už nikdy, nikdy ne!“ Utíkala do hospody jako smyslů zbavená... hrála... a prohrála.

Zase se vrací až v noci, děti už spějí. „Je to dobré, nic se nestalo,“ říká si Helena v duchu. „kluk si navymýšlel hlouposti.“ Šla si taky lehnout. Zdálo se jí o muži. Přišel k ní a začal jí škrtit: „Matka, která se nestará o děti, není matka! Není ani člověk! Nadarmo ti dal Pánbůh lidský život!“ Pustil na ni takovou hrůzu, že vstávala víc mrtvá než živá. Rozhlíží se, chlapec naříká, zmítá jím horečka.

Helena padla na kolena s rozpuštěnými vlasy zdvihla vzhůru ruku. Plačky prosila Boha: „Můj Bože, můj sladký Božíčku, zachraň mě! Vysvoboď mě z neštěstí! Zachraň mého chlapečka! Bože, přísahám, přísahám i tobě, můj muži, že už za tím železným ďáblem nepůjdu! Jen nedopusť, aby můj chlapeček zemřel!“

Celou noc zůstala klečet u synka a držela ho za ruku. Plakala a prosila Boha, aby ji zachránil.

Ráno vyšlo slunce, chlapec se probudil, podíval se na ni a usmál se. Helena pocítila, že je opět očištěná, že je jí odpuštěno. Honem uvařila dětem jídlo. Jenom halušky, protože doma měla jen brambory a trochu mouky. A pak šla do práce. Když šla okolo hospody, měla před očima svého syna a jeho velké černé oči. A když se vracela domů, stále neměla na mysl nic jiného. Na ďábly si ani nevzpomněla. Už nad ní ztratili moc.

Chlapec natrhal náruč květin a donesl je otci na hřbitov.

A co ostatní Romové z toho města? Přestali se k sobě chovat jako bratři. Byli jeden na druhého jako vlci. Jeden jde na pivo, druhý po něm pokukuje. Jeden hraje na automatech, druhý si potichu šeptá: „Prohraješ! Prohraješ!“

A co bude dál? Je třeba počkat, dokud neopadne to největší bláto, aby se opět našla cesta ven. Ale někteří Romové vidí Helenu a říkají si: Když se z moci ďáblů dokázala vymanit ona, tak proč ne já?“

Ilona Ferková
Zničila si život kvůli penězům

In: *Mosard'a peske o dživipen*, Praha: Romaňi čhib, 1992.

Z romštiny přeložila Helena Sadílková

V jednom městě bydlela jedna romská rodina. Žili si moc pěkně, muž pracoval a všechny peníze dával svojí ženě. Jeho žena ale neuměla s penězi hospodařit, všechny je rozházela a ještě nadělala dluhy. Ta žena měla dvě děti.

Jednou muž ženě povídá: „Podívej, už toho mám dost. Já se dřu jako kuň a ty si klidně všechno za týden utratíš a ještě děláš dluhy? Tak to ne! Odeť budeš pěkně spořit a každý měsíc odneseš jednu tisícovku na knížku. Za rok tam tak musím nastrádat pěkné peníze.“

A tak to žena dělala, jak jí muž poručil. Donesla tisícovku na knížku, ale hned druhý týden ji vyzvedla a utratila za jídlo. Muž se zatím chlubil před ostatními chlapy v práci, že si ukládá na knížku a že si za rok koupí auto.

Uteklo půl roku a on se ptá: „Ženo, kolik už tam na té knížce máme?“ V ní by se krve nedořezal. Celá zbledla, ale rychle ze sebe vysoukala: „Šest nebo sedm tisíc.“ A muž si celý pyšný zamnul ruce.

Chudák ženská nevěděla, co má dělat, tak zašla za kmotrou a svěřila se jí se vším, co provedla. Kmotra jí na to povídá: „Poslechni, co budeš dělat? Tolik peněz neseženeš, nikdo ti tolik nepůjčí... Zbývá ti jenom jedno. Tady v Čechách ti dají dva tisíce, když se necháš podvázat, abys už neměla děti. Ale doma, na Slovensku, tam za to dávají i pětadvacet tisíc. Tak si zajed' domů, ať ti to udělají tam.“

Cestou domů žena přemýšlela, co má udělat. Bála se svého muže. „Ale co, mně dvě děti stačí. Udělám to tak, jak mi poradila kmotra.“ Večer řekla manželovi: „Podívej, musím zajet domů za mámou. Psala, že je nemocná. Tak tam na týden pojedou.“

„Jen si jeď, ale děti vezmi s sebou.“

Tak se s dětmi sebrala a odjela za maminkou na Slovensko. Nikomu nic neřekla, zašla za doktorem, že už nechce další děti a že chce podvázat. Doktor s ní sepsal žádost a ať si přijde lehnout hned zítra. Matce řekla, že musí jít do špitálu. Jinak nic. Všechno udělala v tajnosti. Odoperovali ji a nikdo nic nevěděl. Za týden se vrátila domů, jakoby se nic nestalo.

Ale chodila po bytě jako tělo bez duše. Muž se jí pořád ptal: „Copak je ti? Nejsi nemocná?“ Žena mu odpovídala: „To nic není.“

Nikdo o ničem nevěděl, jenom kmotra. Mužovi to nešlo do hlavy, že je jeho žena taková divná. A tak zašel za kmotrou poptat se, jestli o něčem neví. Vyptával se tak dlouho, až mu kmotra všechno řekla.

Muž oněměl: „Tohle že udělala kvůli penězům? Já ji zabiju!“

„Kmotře, jen ji nechej, to všechno, že se tě tak bála.“

Přišel domů a hned se pustil do ženy: „Cos to, prosím tě, udělala?!“

Začal ji mlátit, nadávat jí, vyhazoval ji z domu. Omdlela. Teprve potom přestal. Probral ji, i jemu samotnému jí přišlo líto, už s ní mluvil hezky: „Jak jsi to mohla udělat? Vždyť jsi mi mohla říct, že jsi ty peníze utratila, však já bych tě nezabil! Víš vůbec, cos to udělala, že už nikdy neporodíš žádné děti?“

„Promiň mi to, prosím tě, já vím moc dobře, jakou hloupost jsem udělala. Teď už s tím nic nenadělám. Taký vím, že mi to nikdy neodpustíš a že když tě to popadne, budeš mi nadávat a mlátit mě.“

Za čtrnáct dní jí přišly peníze. Nebylo to dvacet tisíc, ale osm. Zdravá ženská si zničila život kvůli penězům.

Ilona Ferková
Válek na nudle

Železní ďáblové, in: *Čorde čhave (Ukradené děti)*. Společenství Romů na Moravě: Brno, 1996.
Z romštiny přeložila Veronika Kamenická

Julka ležela v posteli a myslela na miminko, které se jí narodilo. Porod byl těžký, trval celou noc. Teprve k ránu přišel na svět chlapeček. Teď už se cítila dobře a čekala, až jí děťátko přinesou, aby ho nakojila. Doma měla čtyři větší děti – dvě děvčata – Máňu a Zuzku – a dva chlapce – Laciho a Palka. Tohohle malého pojmenovala Juleček.

„Paní Gombošová, přijďte do sesterny, pan doktor s váma chce mluvit,“ vytrhla Julku z přemýšlení sestřička.

„Stalo se něco?“ vyskočila Julka z postele.

„Nebojte se, pan doktor vám poví co a jak,“ řekla sestřička.

„Pojďte dál, posaďte se,“ zavolal jí doktor dovnitř.

„Co je s dítětem?“ vyjela Julka na doktora. „Žije?“

„Žije, žije, buďte klidná. Jenomže se narodil s vykloubenou nožičkou. Chceme mu pomoci, a tak ho budeme muset operovat.“

Julka div neomdlela. Rozplakal se.

„Neplačte, uděláme všechno pro to, aby byl v pořádku. Ke kojení vám ho nedonesou, rádi bychom ho hned převezli do Prahy na kliniku.“ Doktor vzal Julku za ruce a utěšoval ji.

„Můžu se na něj aspoň podívat? Vždyť jsem ho vůbec neviděla,“ prosila s pláčem doktora.

„Pojďte se mnou, podíváte se na něj. V Praze jsou výborní lékaři a ti mu pomůžou.“

Doktor ji zavedl do pokoje, kde ležela miminka. „No, podívejte se, jakého máte hezkého kluka,“ ukázal jí Julečka.

Julka mu začala líbat ručičky, po tvářích jí tekly slzy. Doktor jí ukázal chlapečkovu nožičku. Byla celá vykroucená. Julka se rozplakala ještě víc.

„Tak už nebrečte, všechno dobře dopadne, jenom ho musíme operovat co nejdřív,“ řekl doktor a poslal ji zpátky na pokoj.

Julka zůstala v nemocnici pět dní. Celou tu dobu prosila Pánaboha, aby jejímu maličkému pomohl. Po pěti dnech ji pustili domů.

Doma na ni čekal muž Feri a čtyři starší děti. Všichni pro malého Julečka plakali, ale co se dalo dělat? Julka se snažila ukryt svou bolest před mužem a Feri se zase snažil ukryt svou před Julkou.

Za tři měsíce si pozvali do nemocnice do Prahy. Oba dva. Primář řekl, že operace dopadla dobře, ale zeptal se, jestli by nechtěli nechat malého v ústavu.

„Proč?“ vyjela na něj Julka. „Nikdy v životě! Nikdy svoje dítě nedám! Neporodila jsem ho přece proto, abych ho pak dávala do ústavu! Copak může dítěti dát někdo lepší péči než jeho vlastní matka?“

„Dobře, dobře,“ povídá primář, „jenomže v ústavu vědí, jak mu mají s nožičkou cvičit:“

„Když to můžou umět v ústavu, můžu to umět i já,“ řekla Julka.

Primář jim podal ruku, popřál jim hodně štěstí a řekl sestřičce, aby Julce ukázala, jak má malému cvičit s nožičkou. „Tohle jsem přece dělala se všema svýma dětma, třebaže byly zdravé,

myslela si Julka, když koukala, jak sestra malému masíruje nožičku. ‚Každá romská matka takhle cvičí s miminkem, dokonce jsem je masírovala mateřským mlíkem!‘ Nahlas ale neřekla nic.

Doma se Julka o malého starala, jak nejlíp dovedla. Měla ho moc ráda. Nejen ona, všichni ho milovali. Juleček byl krásné, roztomilé děťátko.

Feri dělal u zedníků, a když chtěl dobře vydělat, musel zůstat na stavbě často až do noci. Byl to pracant. Chtěl mít dobře zařízený byt, aby nikdo z gádžů nemohl říct, že jsou ‚cikáni‘. Julce dával peníze, aby mohla děvčata hezky oblékat: ‚Máme hezké dcery, tak ať každý vidí, že i romské holky můžou vypadat jako dámy!‘ Ani ho nenapadlo, že tím dcery kazí.

Nejstarší byla Máňa. Táhlo jí na osmnáct. Byla dva roky venku ze školy, ale pracovat se jí nechtělo. Pár dní popracovala na stavbě, pár dní myla nádobí v hospodě – a v té hospodě nepochytila nic dobrého. Chodili tam gádžové, pili a opilí pak platili českým holkám jídlo, víno, pálenku, koňak.

Byla mezi nimi i jedna, co chodila s Máňou do školy. Když ji viděla v kuchyni u nádobí, dala se do smíchu: ‚Tohle ty děláš? Nejsi náhodou pitomá? Podívej, jakou máš postavu! Jakej máš obličej! Vždyť ty ani nevypadáš jako cikánka! A i kdyby – opilí chlapi mají cikánky rádi.‘

Máňa začala chodit po hospodách, kde se hrálo, a dávala si od chlapů platit jídlo a víno. Mezi Romy ve městě měla pověst kurvy. Jednou řekli Romové Ferimu, aby si holku hlídal, ale Feri nevěřil. Byl na své dcery velice pyšný: Oblíkají se jako dámy, jako herečky! Kdepak kdy chodily jeho sestry na Slovensku takhle nastrojené! Děvčata v cikánské osadě neměla kolikrát ani boty. A tak Feri Romům ještě vynadal: To prý mají vztek, protože oni tak hezké dcery nemají! Máni se zastával a chlubil se tím, že je bílá, jako Češka.

Malému Julečkovi bylo asi půl roku, když přišel Ferimu dopis, aby se dostavil k soudu. Tam mu řekli, co jeho dcera dělá. Teprve tehdy uvěřil, že Romové měli pravdu. Vždycky si myslel, že holka pobývá u babičky, u Julčiny matky, protože babička byla nemocná. Nemohla na nohy a Máňa říkala, že se o ni bude starat.

Teď tu stála se svěřenou hlavou mezi dvěma policajty a ronila slzy. Jedno oko měla opuchlé a červené. Nějaký otlý hnusný gádžo na ni ukazoval prstem: ‚To je ona! To je ona! To ona mě obrala o peníze!‘

Feri se dozvěděl, že ten otlý chlap pozval jeho dceru do hospody, zaplatil za ni jídlo a pití, a když ji chtěl ošahávat, tak mu holka jednu střelila a utekla.

Soudkyně sice tomu gádžovi řekla, že si je tím sám vinen, ale Ferimu řekla: ‚Vaši dceru do ústavu nepošleme, protože jí bude za pár měsíců osmnáct, ale ve městě ji taky nechceme. Celá rodina budete mít vyhoštění z města. Odvolat se můžete, ale nebude vám to nic platné.‘

Holka klečela s rozpuštěnými vlasy a plačky otci přísahala, že nikomu nic neukradla, s žádnými chlapi nespala. Dělal jí jen dobře, že se líbí gádžům. Lichotili jí, objednávali jí drahá jídla, víno, koňak. Nechodila s nimi po obyčejných hospodách, ale do vináren, kde se krásně hrálo. Připadala si jako princezna. No a když se gádžo pořádně opil, utekla mu.

Otec jenom poslouchal, ani holku nezbil. Přišlo mu na mysl, že kdyby byla doma na Slovensku v romské osadě, byl by ji už provdal, bydlela by u tchýně, prala by plenky po tchýniných dětech, zametala, uklízela a tchýně by ji držela pěkně na uzdě. On si ovšem takovýhle život pro svoji dceru nepředstavoval. Dřel jako kůň jenom proto, aby jeho děti nehladověly tak, jako hladověl on, když byl v jejich letech. Nechtěl, aby chodily otrhané, špinavé, nahé, bosé.

Když je viděl, jaké jsou pěkné, čistounké, nastrojené jako panenky, cítil, že se mu splnil dětský sen: že se z něho stal pán a že jeho dcery nejsou cikánky, ale dámy, že dovedou žít v téhle moderní době... Jenomže teď s ním ta moderní doba pěkně zatočila. *Máte vyhoštění z města!* Moderní doba ho vyhnala z města, a to proto, že má hezkou dceru, která se umí hezky oblékat! Nebylo by opravdu lepší, kdyby žila v osadě pod dohledem tchýně?

„Co ti řekli na soudu?“ zeptala se Julka, když přišel Feri domů.

„Vyhánějí nás z města. Vyhoštění! Kam půjdem? Ty tu máš veškeré příbuzenstvo, já tu mám bratry.“

„Proč, proboha?“ chytila se za hlavu Julka.

„Kvůli holce. Kvůli Máně.“

Feri Julce vylíčil, co se stalo. Julka se do holky pustila, mlátila ji rukou, koštětem, ječela, nadávala: „Ty kurvo, podívej, jakou ostudu jsi nám udělala!“

Feri jí vytrhl koště z ruky: „Chceš ji snad zabít?“

„Vidíš, a ty jsi Romům nevěřil, když tě upozorňovali na to, co se děje! Ty nic, tys ještě cpal holce peníze, jen aby si kupovala šaty!“

„Poslouchej, Julko, kdyby holka něco provedla, kdyby něco ukradla, tak by ji zavřeli. Ale nezavřeli ji. Ještě sprdli toho gádže. Když prý si ji sám pozval, proč na ni teď chodí žalovat...“

„No dobrá, ale proč nás teda vyhánějí?“

„Copak já vím? Říká se, že nechtějí, aby bydlelo víc Romů na jednom místě nebo v jednom městě. Od Romů jsem slyšel, že chtějí udělat *rozptyl*. Opravdu nevím.“

„Kam půjdeme? Kam jen půjdeme?“ naříkala Julka.

„Řekli, že nám to oznámí.“

Nadešel den, kdy musel Feri s rodinou opustit město a stěhovat se do jiného, které jim páni vybrali. Přijel pro ně nákladník. Přišli se s nimi rozloučit všichni příbuzní: Feriho bratři, Julčini sourozenci, rodiče a další Romové. Jeden nad druhým plakali, ale nikdo nemohl nic dělat. Ze všech nejvíc plakala Máně. Brečela celou cestu. Proč páni vyhnali právě ji, když české holky dělaly totéž co ona, a jim se nic nestalo?

Přijeli na místo. Ukázali jim, kde budou bydlet. Starý otlučný dům, ve kterém už bydleli jiní Romové. Řekli jim, že dům je určený k demolici a že se má do roka zbourat. Pak prý každá rodina dostane byt v paneláku. Mezi bílými. *Abyste se lépe přizpůsobili.*

Hned druhý den si šel Feri hledat práci. Práci našel hned, protože zedníky brali všude. Pro děvčata si přišly dvě paní a odvedly je do továrny. „Tady se budete učit šít,“ řekly. A když nebudete chodit pořádně do práce, zavřou vás. Teď už za váma posudky ze sociálky půjdou všude. Kdykoli k vám může přijít kontrola.“

Žili v cizím městě. Nevedlo se jim špatně. Dva pokoje, co jim přidělili, byly větší než byt v tom předcházejícím městě. Záchod byl v bytě, ne venku, a navíc měli tekoucí vodu. Romové, se kterými bydleli na jednom dvoře, byli slušní, srdeční, nevytahovali se nad nimi. Feri se s nimi hned spřátelil. Jenom Julka měla pořád oči červené od pláče. Stýskalo se jí po mamince, po sourozencích. Feri se scházel s Romy každou sobotu, pilo se vyprávělo se, ale Julka zůstávala doma. Bála se o malého Julečka. Měla ho moc ráda a pořád se kolem něj točila.

Když ještě bydleli v tom druhém městě, chodila k sestře, protože ta měla miminko a kojila ho. Julk asi od ní brala mateřské mléko pro Julečka a masírovala mu tím nožičku. Jejich matka vždycky říkala: „Mateřský mlíko, děvčata, to je nejlepší lék. Jenom mu pěkně masíruj nožičku a uvidíš, jak ti bude běhat!“ A opravdu, Klukovi nebyl ještě ani rok, a už se pokoušel

stát. Chytil se nábytku a stavěl se na nožičky! Ještě sice nechodil, ale to je přece až až, že už sám udělal tři krůčky! Julka ho vždycky chytila do náručí a zlíbala ho od hlavy až k patě.

Jednou byla Julka s Julečkem sama doma – jako obvykle. Chlapci byli ve škole a děvčata v práci. Julka vařila polévku: „Udělám nudle a pěkně je nakrájím do polívky. To nemá cenu, kupovat nudle v krámě. Domácí jsou lepší. Muž to má rád, děti taky... Vždycky jenom – mami, mami, udělej nudle!“ mluvila si sama pro sebe.

„A co ty Julečku, líbám tvý nožičky, budeš papat nudličky?“

Dítě lezlo kolem ní po zemi. Asi ještě nerozumělo, co matka říká, ale smálo se, že slyší její hlas. A tak s malým Julka pořád rozprávěla, protože ráda slyšela, jak se rozkošně směje.

„No, ty můj maličký, teď vyválíme těstíčko, líbám tvý srdíčko...“ když to dořekla, někdo zaklepal na dveře.

„Kdo je?“ ptá se malého. „Podívej, mám ruce od těsta, řekneme jim, ať jdou dál, ne?“ A malý se zase zasmál.

„Pojďte dál,“ volá Julka. „Je otevřeno!“

Do bytu vešly dvě paní a jeden pán. Ještě dřív než pozdravili, významně se rozhlédli po bytě.

„Jsme z *Péče o dítě*. Přišli jsme se odívat, jak žijete,“ povídá jedna paní.

„Proč je to dítě na zemi?“ zeptala se druhá. „Podívejte, jak se válí po zemi, copak nemáte postýlku?“

„V postýlce pláče, chce být u mě!“ V Julce už vřela krev. Malý se dal do pláče, jakoby cítil, že se děje něco nedobrého.

„Podívejte, jak pláče!“ řekla první paní. Pak se obrátila k muži: „To je ten chlapec, co má operovanou nožičku. Operovali ho hned po narození.“

Muž neřekl nic, jen se úkosem podíval na Julku.

„Poslyšte,“ řekla druhá paní sladkým hlasem, „dítěti by bylo líp v ústavu. Nebojte se, tam mu dají tu správnou péči, lepší než vy.“

To už se Julka neudržela: „Tak vy jste mi přišli ukrást Julečka? Ale ven z mého bytu!“ Vykročila a otevřela dveře. V ruce držela válek, kterým válela nudle, když ti gádžové vešli. A tak jim tím válkem ukázal, kudy že mají vypadnout. Gádžové utíkali, ani za sebou nestačili zavřít dveře, a tak je Julka za nimi zabouchla.

Pak zdvihla malého ze země: „Neplač, srdíčko, nikomu tě nedám!“ A líbala mu očička, ručičky, nožičky.

Když se Feri vrátil z práce, vyprávěla mu, co se stalo.

„Mělas je tím válečkem praštit!“ řekl Feri rozzlobeně. „Vlastně dobře, žes to neudělala, ještě by tě zavřeli...“

Za týden dostali úřední dopis, aby se Julka dostavila na policii. Udělala se jí tma před očima a zatočil se s ní svět.

Feri si povzdechl: „Uvidíš, že nás zase někam vyženou!“

Když na ni policajti spustili, Julka jen třeštila oči: Prý chtěl a gádže zmlátit válečkem na nudle. *Útok na veřejného činitele*.

„To není pravda! Já jsem nikoho nechtěla mlátit válečkem!“ křičela Julka. „Chtěli mi ukrást dítě, a tak jsem jim akorát ukázala dveře. Válela jsem zrovna těsto, a tak jsem měla v ruce váleček...“

Jenomže kdo jí to věřil? Nikdo. Jeden gádžo přebije slovo stovky Romů.

„Čím déle budete lhát, tím to s váma bude horší!“ hrozil jí policajt.

Julka přišla domů s pláčem. „Proč nás osud takhle trestá, Feri? Co jsme komu udělali? Podívej, už i ta Máňa seká dobrotu. Žijeme, jak Pánbůh přikazuje... Co po nás pořád chtějí?“

„Neboj, utěšoval ji Feri, „dají ti pokutu a bude všechno v pořádku!“

Julka u předvolání k soudu. Byli tam také ti tři gádžové. Obě ženské lhaly, jak jen dovedly. Julce nikdo nevěřil.

„*Paní Gombošová, máme na to tři svědky!*“ Odsoudili ji ke dvěma letům za *útok na veřejného činitele*.

Když vyšla ze soudní síně, Feri ji jen tak tak zachytil. Zhroutila se na lavici. Rom nemá nikde uznání!

„Víš co, Julko,“ povídá Feri, když se vrátili domů, „utečeme na Slovensko. Ještě dobře, že se moje máma neodstěhovala s náma do Čech! Schová nás u sebe a nikdo nás nenajde.“

Časně ráno nasedli do vlaku a odjeli na Slovensko.

Stará plakala, když jí to všechno vyprávěli. „Proč nás jen Pánbůh trestá?!“ bědovala. Ale pak se vzchopila a povídá: „Nebojte se, děti, tady vás nikdo hledat nebude. Jen jestli jste nikomu neřekli, kam jedete?“

Uplynuly dva měsíce a nic se nedělo. Feri musel do práce. Jak by jinak žili? Šel do JRD ke kravám. Když se ho vyptávali, proč se vrátili zpátky z Čech, řekl, že matka je nemocná a že se o ni Julka musí starat. Byl to dobrý a pracovitý člověk, gádžové si ho vážili.

Jednou přišla Julka za mužem: „Feri, čekám malý.“

„Vážně?“ vykulil oči.

„Už je to tak. Jsem ve třetím měsíci. Ještě jak jsme byli v Čechách.“

„Tak to tě teď už určitě nezavrou, i kdyby nás našli!“ políbil ji Feri.

Julka byla už v šestém měsíci. Bylo léto, vedro, muži odešli na pole. Všichni už pomalu zapomněli, že Julku odsoudili ke dvěma letům vězení, že se skrývá a že ji pravděpodobně hledají. Byla sama doma, s Julečkem a se starou. Vařila. Okna dokořán, dveře dokořán, aby šlo dovnitř alespoň trošku vzduchu. Ale venku se nepohnul ani lísteček, protože bylo úplné bezvětří. Julce se u horké plotny udělalo špatně. Šla se ven nadýchat čerstvého vzduchu a co nevidí? Na kraji osady stojí tři černé bouráky. Čtyři gádžové si to míří rovnou k ní. Julka omdlela. Přišla k sobě, teprve když ji strkali do policejního auta. Plakal, křičela, bědovala, nařikala, ale už ji vezli.

V druhém voze jely dvě sestry ze Sociální péče. Staré ukázaly příkaz, že mají právo odvézt Julečka do ústavu. Stará neuměla číst. Tiskla k sobě malého, dítě plakalo. „Seberou do vězení i vás!“ řvala sestřička, když nebyla s to vytrhnout babičce dítě z náručí. Ještě dobře, že přišel domů Feri.

„Poslyšte, vy snad umíte číst, tak si tady přečtěte soudní příkaz!“ strčili mu do ruky soudní lejstra od soudu a ze sociálky. Feri sice číst uměl, ale těm divným policajtským slovům nerozuměl ani z poloviny. Pochopil jenom to, že mu ženu chtějí zavřít do vězení a Julečka že odvezou do ústavu pro postižené děti.

„Moje žena je v šestém měsíci!“ řekl Feri a hlas se mu třásl vzteky a bolestí. Neudělal však nic. Nepraštil policajta, ani sestřičku neuhodil. Věřil, že mu ženu pustí, až uvidí, že je těhotná.

Nepustili ji. Zavřeli ji na Pankráci. Ferimu řekli, ať je rád, že jí nepřidali za to, že utekla a vyhýbala se soudnímu výkonu. Julečka odvezli do Liberce do ústavu pro postižené děti.

Feri pořád doufal, že Julku pustí domů porodit. Ani to nedovolili. Porodila v pankrácké nemocnici. Narodila se jí krásná holčička. Dala jí jméno Vlasta. Feriho pozvali, aby se šel na ženu a holčičku podívat.

Julka si odseděla dva roky pro nic za nic. Bůh ví, jak ty dva roky vydržela. Vlastičku chtěli okamžitě vzít do kojeneckého ústavu, ale Julka strašně prosila, aby jí dítě nechali. „Na to tady nejsme zařízení,“ řekli. Ještě štěstí, že se tam našel jeden hodný doktor a ten zařídil, aby celých pět měsíců nosili malou Julce ke kojení. Byla roztomilá a ve vězeňské nemocnici si ji všichni zamilovali. Vězeňská holčička. Pak se jí až do doby, než se Julka vrátí z vězení, ujala Julčina sestra.

Stalo se to v šedesátých letech.

Přeložila Milena Hübschmannová

Andrej Giňa
O Škypárovi (Pal o Škiparis)

O Škypárovi, in: *Bijav (Svatba)*. Apeiron: Praha, 1991.
Z romštiny přeložila Milena Hübschmannová

V cikánské osadě v Terni žije vysoký, suchý a ramenatý Škypár a jeho maličká hádavá žena Škypárka. Mají dvě dcery, třináctiletou Marii zvanou Sičaňa a patnáctiletou Jolanu, známou jako Pongráček. Jednoho dne přišel Škypár domů v povznesené náladě, postavil si manželku a dcery do řady, a když stály v naprostém pozoru, pronesl slavnostně: „Koupil jsem koně a vůz.“

„Koně a vůz?“ zeptala se žena nevěřičně. „Od koho?“

„Od Fialy.“

„A kdes na to vzal peníze?“

„Neboj se, všechno je v nejlepším pořádku. Fiala chtěl dát koně na jatka, tak jsem mu řekl, že ho koupím. Budeme jezdit s koněm po vesnicích, sbírat starý hadry, vyděláme ohromný peníze a pak koně splatíme. Víš, co to je? Nikdo tady u nás v Terni ještě neměl koně a vůz!“

Za dva dny přijel Škypár do osady s koněm a s vozem. Byla to vychrtlá černá herka s bílou lysinkou. Vyčnívající kosti držela pohromadě vypelichaná kůže. Namáhavě táhla rozviklaný vozík, na kterém se pyšně vezl Škypár. V okamžiku ten zázrak obklopili všichni Romové z osady. Vtipálek Cigáro začal znalecky koně obhlížet: „Řeknu ti, Škypár – to je ovšem KŮŇ! To není krásnej kůň, to je dokonalej kůň! To je doslova nevidanej kůň!“ Lidé říčeli smíchy a kůň byl tak vyčerpaný, že ani neměl sílu se splášit.

„Smějte se,“ řekl přezíravě Škypár. „Teprve uvidíte, co já z něj udělám!“

„A čímpak se takové vznešené zvíře krmí?“ zeptal se vážným hlasem Cigáro.

„Bude jíst to, co my,“ pronesl Škypár.

„Doufám, že bude jíst s vámi u stolu.“

„Závidíte mi, že mám koně a vy ne!“ urazil se Škypár a pomohl koni odtáhnout vozík za svou chatrč.

Škypárka obcházela koně, jakoby stále nemohla uvěřit svým očím a Sičaňa s Pongráčkem se uvelebily na voze. Škypár koně vypráhl. „Kam ho uložíte spát?“ zeptal se ženy.

„Je teplo, může zůstat venku.“

„Co když nám ho v noci někdo ukradne? Musíme ho vzít alespoň do kuchyně.“

„V kuchyni by se nemohl napást,“ namítala žena. Škypár usoudil, že má moudrou ženu a přivázal koně k boudě za chatrčí. Doma se pak rodina usnesla, že nejdřív pojedou koně ukázat příbuzným do Malého Slivníka.

Ráno, sotva se rozednilo, vyskočil Škypár z postele, tiše v nábožném rozpoložení otevřel dveře chatrče a šel pozdravit koně. Jak zabočil za roh, vykřikl, uskočil a zavřel oči. Přesně tam, kam koně včera postavil, stálo něco příšerného – kostlivec! Bílá žebra a rudé, obrovské brýle na tlamě. Konečně Škypárovi došlo, že je to jeho kůň a že mu ho někdo takhle zmaloval. Začal proklínat celou osadu, až vyběhla Škypárka i obě dcery. „MULO! Mrtvý!“ zaječela Škypárka. „Rozbourá nám dům!“ a se sukní přes hlavu, aby zrůdu neviděla, vběhla do chatrče. Samozřejmě, že všichni už byli na nohou, aby nepřišli o tu podívanou. Škypárka podle halasu a smíchu zvenčí pochopila, oč jde, a za chvíli stanula na

prahu dveří. „Uhranuli jste nám koně!“ zaječela a pak chrstla plné vědro vody do shluku Romů. A – odpusťte mi ta slova – vysadila na lidi holý zadek a zase zmizela v chatrči.

Škypár nevěděl, kam s očima, jak mu bylo hanba. Takového koně ovšem do Malého Slivníka ukázat nepojedou. Každá senzace však zevšední a tak zevšedněl i Škypárův kůň. Za pár dní se ho Škypárovi ve spolupráci s deštěm a sluncem podařilo vrátit do původní opelichané podoby bez potupných brýlí a bílých žeber. „A zase může na veřejnost,“ pochvaloval si Škypár. Škypárka upustila od návštěvy u příbuzných v Malém Slivníku: „Ještě by nám ho uhranuli. Když někdo moc křičí, že má štěstí, štěstí se lekne a uteče.“

„A zítra pojedeme sbírat staré hadry,“ rozhodl Škypár.

Příští den brzy ráno si oblékl černé šaty, na hlavu nasadil široký, černý klobouk, a zapřáhl koně. Šel vedle něj, zatímco Škypárka s děvčaty se usadily ve voze. Vyjeli z osady a děti je s pokřikem provázely až na hlavní cestu. Měli štěstí – v každé vesnici jim lidé dávali starý papír nebo hadry a vůz se utěšeně plnil. Kolem poledního byl plný a Škypár rozhodl, že je čas vydat se k Prešovu.

Bylo vedro. Škypár v černém obleku byl promočený potem jako by na něj vychrstli vědro vody. Jeho žena na tom nebyla o moc lépe. Kašlala, sotva dýchala, pot se jí řinul po tvářích. Sičaňa neúnavně kňourala, že už toho má dost. Od včerejšího večera nikdo z nich nejedl a hlad jim kroutil vnitřnostmi. Ještě horší byla žízeň. „Já mám hlad! Já se udusím!“ naříkala Sičaňa. „Vydrž to, v Prešově ti koupím zmrzlinu,“ chlácholil ji otec, ale holka kňučela ještě víc. Jeli dál. Škypár pomáhal koni táhnout a mlčel.

Těsně před Prešovem se cesta zdvíhala do mírného kopečka. Kůň se zastavil.

„Hyjé!“ pobídl ho Škypár, ale kůň se ani nehnul. „Hyjé, hyjé!“ zatáhl za uzdu, ale zvíře stálo jako přikované.

„Tak co?“ ozvala se z vozu Škypárka. „To tu budem do večera? Neumíš tu mrchu popohnat?“

„Cítí, že bude muset do kopce. Nechce se mu. Je mu taky horko, chudáčkovi,“ řekl soucitně Škypár. „Slezte dolů!“ Pak obešel vůz, prohlédl jej ze všech stran, nebrzdil-li některé kolo, ale všechno bylo v pořádku. „Pánbu ví, proč ten frajer nechce táhnout,“ podíval se starostlivě na koně.

„Necháme ho trochu vydechnout, pak půjde, neboj se,“ řekla žena, když viděla, jak je její muž sklíčený. „Nám taky neuškodí, když si na chvilku sedneme do stínu.“

Nechali koně s vozem uprostřed cesty a usadili se pod stromem u příkopu. Muž si zabalil cigaretu a sedl si vedle ženy. „To je život! Seženeš vrchovatej vůz hadrů – a zase ti nechce táhnout kůň. Nemůže se stát nic dobrýho, aby se vzápětí nestalo něco špatnýho.“

„To víš, po každým dnu musí přijít noc. Ale po noci zase přijde den,“ pronesla Škypárka.

„Já mám hlad!“ začala Sičaňa nanovo.

„Počkej, jen co dokouřím, hned zase pojedeme,“ řekl otec mírně. „No a teď mi pověz, ženo moje,“ obrátil se na Škypárku, když mu cigareta a trochu odpočinku vrátily náladu, „není ti takhle líp, když nemusíš ty hadry tahat v plachetce na zádech?“

I Škypárka v chladivém stínu zjihla. „No a ne? Jindy než dojdu z Terni do Prešova, necejtím záda a ramena mám otačený div ne do krve!“

„Chválabohu, že už týhle dřině bude konec. Máme koně, ženo moje, a máme vůz!“ Škypár vstal, odhodil nedopalek a přistoupil ke koni. Kůň stál bez hnutí, jen tu a tam malátně odehnal mouchu ocasem. Škypár popotáhl za uzdu. Kůň nic. „Hyjé, hyjé!“ Ale všechno bylo marné.

„No tááák! Copak mu přikovali paznehty k zemi?“ Do drobounké ženušky zase vjel d'ábel.

„Bůh ví, co s ním je,“ řekl sklesle Škypár. „Zapřáhnou se k němu a vy tlačte zezadu.“

Žena s dcerami se chtě nechtě postavily za vůz a vši silou se do něj opřely. Škypárce zalévaly obličej potoky potu. Konečně se vůz rozjel a narazil koňovi do zadních nohou.

„Pozóóór, zlomíte mu nohu!“ zabědoval Škypár. Ale kůň stál, jako by se ho ten náraz vůbec netýkal. Škypár byl bezmocný a čím větší bezmoc, tím větší vztek. „Já tě naučím!“ rozpřáhl se. Rána ani nedopadla a zvíře se převalilo, roztrásl se a několikrát šklublo zadníma nohama.

„Ty Škypáre Škypárovitá, blázne bláznivá, kdo ho teď postaví na nohy?“ volala žena, lomila rukama a obcházela koně. Muž si sedl na bobek a zdvihl koňovi hlavu. Hlava klesla bezvládně na zem.

„Zdechnul!“ řekla Škypárka ohromeně.

„Zemřel“ vzlykl Škypár a těžké slzy se smísily s praménky potu. „Kam ho pohřbíme?“

„Uprostřed cesty ho nechat nemůžeme, to se rozumí!“ zachraptěla Škypárka.

„Já chci domů! Já mám žízeň!“ rozbrečela se Pongráček, která až doteď byla zticha.

„Tichóóó!“ vykřikl Škypár a první začal ztahat zdechlinu do příkopu. Žena a dcery se mlčky přidaly.

„A teď musíme do Prešova prodat ty hadry. Zač bych vám jinak koupil jídlo?“ Škypár se chopil voje a žena s dcerami začaly zezadu tlačit. S námahou vytáhly vůz do kopce. „No vidíte, holky moje zlatý, to nejhorší máme za sebou a teď už vůz pojede sám. Za chvíli jsme ve městě.“ A skutečně, ani ne za čtvrt hodiny se octli na kraji Prešova. Lidé se zastavovali a zírali na to neuvěřitelné spřežení. Samozřejmě tu byli okamžitě četníci: „Tak copak, copak? Jsme snad v cirkuse? To je rušení veřejného pořádku!“ Ale když zubožený Škypár vyprávěl, co se jim přihodilo, četníci je se smíchem propustili.

K židovi dorazili utrmácení a hladoví jako psi. Peníze, které dostali, utratili za jídlo. Večer se vrátili domů bez koně a s prázdným vozem.

„Tys prodal koně?“ podivil se Cigáro. „Říkal jsem ti, že ti řezníci ruce utrhnou! Kolik ti za něj dali?“

Škypár neodpověděl a hleděl do země.

„Táta koně neprodal!“ ohlásila Sičaňa. „Chtěl koně popohnat a kůň už nevstal.“

„Škypáre,“ řekl Cigáro s obdivem, „ty budeš nesmrtelný! I po smrti si lidi budou vyprávět o tobě a tvým koňovi!“

Smích provázel Škypára a Škypárku až ke dveřím chatrče. „Požehnaný člověk, kterej dovede lidi rozesmát,“ ozvalo se za nimi.

Tera Fabiánová
Co se Miškovi zdálo

In: *Romano džaniben* 3/2000
přeložila Milena Hübschmannová

Telefon.

"Osobní oddělení."

"Tady je sociální odbor, dobrý den. Nemáte náhodou volné místo pro jednoho Cikána? Přišel za mnou, hledá práci.."

"Máme místo, ale Cikána nechceme. Víte, jaký Cikáni jsou! Jeden den přijde do práce, druhý den nepříjde. Jsou líný, nechce se jim dělat..."

"Tenhle Cikán vypadá na úrovni. Je mladý, silný. Říká, že na Slovensku dělal kováře."

"Tak co nám je sem ze Slovenska posílají! Slováci jsou chytráci! Jen ať si je tam pěkně nechaj!"

"Co s ním mám teda dělat? Co mu mám říct?"

"Tak nám ho sem pošlete, uvidíme, co s ním."

Takhle se bavili před mýma ušima. Slyšel jsem každé slovo, co říkala tamta z osobního oddělení. Zjevila se mi před očima, jako bych ji viděl ve skutečnosti: naondulovaná blondýna, obrostlá požehnaným sádlem - určitě byla přesvědčená, že její pravda je ta nejlepší.

Ta moje soudružka byla hezká holka. Položila sluchátko, podívala se na mě a začala mi domlouvat: "Poslyš, soudruhu, práce pro tebe je, ale jsi občan cikánského původu, a s vašima lidma máme špatné zkušenosti..."

Díval jsem se na ni jako na ženu, protože byla opravdu hezká. Zastyděla se a nedomluvila. Potom mi začala podrobně vysvětlovat, jak se dostanu do Vysočan do ČKD. Poděkoval jsem a odešel. Za dveřmi jsem si řekl, že si poslechnu, co si o mně bude povídat s tou druhou, která s ní seděla v kanceláři. Zůstal jsem stát za dveřmi.

"Není ošklivej ten Cikán," řekla ta moje.

"Dej pokoj, černá huba!"

"No a co! Cikáni prej mají rádi děti."

"No jen si ho vem a nadělá ti jich jedenáct!"

Někdo přicházel po chodbě, já odskočil ode dveří a šel jsem pryč.

Ze Slovenska nás přivedl do Čech jeden bezruký partyzán. Chodil po Romech a verboval je do pohraničí. Němce odsunuli, neměl kdo dělat. Jiní chlapci od nás jeli dělat do Prahy na stavbu. Slušně si vydělávali. My pak odjeli za nimi, protože příbuzní jdou za příbuznými. Ženu s dětmi jsem zatím nechal doma, protože jsem chtěl nejdřív zkusit, jestli najdu nějakou pořádnou práci a byt.

Bydleli jsme u jednoho gádže v kůlně, spali jsme na zemi na slamnících, střecha byla děravá, zatékalo tam, a ten gádžo se nestyděl vybírat od každého stovku za měsíc. Když práce na stavbě skončila, propustili nás a řekli, že si máme hledat zaměstnání, kde chceme, anebo že se můžeme vrátit na Slovensko.

Byl jsem rád, že jsem si konečně našel práci. Slyšel jsem, že ČKD je velká továrna, dobrá práce a slušné peníze.

Přišel jsem do ČKD, vyplnili se mnou papíry, vyfasoval jsem montérky a poslali nějakého kluka, aby mě odvedl do šatny. Byly tam železné skříňky, jedna vedle druhé, a tam si dělníci

ukládali šaty. Když mě uviděli, začali hledat klíče, aby si ty své skříňky pozamykali. Chtěl jsem říct, že kradu akorát tak hrušky ze stromu - jinak jsem nikdy nic neukrad. Ale neřekl jsem nic. Jsem zvyklý, jak gádžové koukají na Cikány.

Pak mě ten kluk odvedl k mistrovi. Starší člověk, unavený obličej, bylo na něm vidět, že by radši seděl u vody a chytal ryby. Povídá: "Tak ty jsi ten..." cikán nedořekl.

Myslel jsem, že mi přidělí nějakou kovářskou práci - ale přidělil mi koště. Já se zastyděl! Zametat jako ženská? Jenomže jsem nechtěl dělat problémy, a tak jsem začal zametat. Zametám, ale krev se ve mně vaří! Odhodil jsem koště a křičím: "Soudruhu, já mám doma ženu a děti a ty chtějí jíst! Kolik mi zaplatíš za to, že tu zametám jako ženská?"

"Hele ho, usmrkance! Sotva přišel, už si vyskakuje! Já jí říkal, aby mi sem neposílala Cikána!"

"Já u tebe nejsem žádnéj Cikán! Já jsem Michal Kováč. Kovář! Chlap! Chci poctivou práci, a ne ženský koště!"

"Pomoc! Pomoc!" ječel jako stará kurva.

"Tak ty křičíš pomoc, a přitom ti nikdo nic nedělá? Tak se podívej, abys měl proč křičet pomoc!" Popad jsem ho a posadil do vozíku se smetím.

Všichni gádžové se kolem nás seběhli a ječeli: "Práva by chtěli, ale povinnosti neplněj! Přesně takovej, jak ukazovali v televizi, co spálili v pohraničí ty parkety!"

Už jsem litoval, co jsem provedl. Měl jsem tu svou náturu trochu víc ovládat. Přivedli mě k nějakému velkému zvířeti. Seděl za stolem. Pobídl mě, abych se posadil. Vykal mi.

Řekl jsem, že lituju, co jsem udělal, ale že mám doma ženu a děti a že si stavíme dům, protože chceme taky bydlet jako lidi. Na Slovensku práce není, a já chci pracovat. Jenomže chci pracovat jako chlap. Kovář.

"Vy ovládáte kovařinu?"

"Kovám u otce od svých šesti let."

"A máte výuční list?"

Výuční list jsem neměl, můj tatínek byl nejlepší kovář v okrese, z celého kraje za ním chodili sedláci s koňma.

Vyprávěl jsem tomu pánovi, jak naši Romové žijí na Slovensku, co s náma za války prováděli gardisti, že jsme se museli vystěhovat pod les, protože nás fašisti vyhnali z vesnice. Poslouchal mě a viděl jsem, že na něj moje slova zapůsobila.

"Poslyšte," zeptal se mě, "nechtěl byste se vyučit na bagristu? Potřebujeme bagristu. Pošleme vás do kurzu..."

Další slova spolkl, ale já věděl, že se chce zeptat, jestli umím číst a psát. Vzal jsem ze stolu papír a čtu: "Výzva pracujícím: Žádáme soudruhy a soudružky, aby neprodleně..."

Bylo mu to trapné: "Nezlobte se, ale je tu spousta Cikánů, kteří číst a psát nedovedou..."

"Chci se na toho bagristu vyučit!" řekl jsem.

(Za pět let.)

Pět let dělám bagristu. Přivezl jsem si ze Slovenska ženu, dětí máme už pět. Byt nemáme, bydlíme na ubikaci, ale dneska jsem dostal vyznamenání jako nejlepší pracovník - slíbili mi, že mi byt dají. Kvůli mně zorganizovali zasedání, namluvili pytel krásných slov, že "soudruh dokázal, že i soudruzi Cikáni dovedou pracovat, někdy dokonce lépe než naši občané."

Pilo se, opili mě. Přitukávali jsme si sklenicemi: ředitel, předseda závodního výboru, všichni si se mnou ťukali. Byl jsem pyšný, opilý, točila se mi hlava.

Nejvyšší čas jít domů, jdu rovnou přes halu - a najednou řach! Rána, ukrutná bolest! Maminko, rozbili mi hlavu, umírám!

Dlouhá, dlouhá cesta, jakoby tmavý tunel, vzadu vidím světlo. Jdu tunelem, nevím kam, vycházím ven. Najednou mě někdo chytí za rameno a slyším popuzený hlas: "Bože můj, i v nebi jsou ty Cikáni negramotný! Neumíš číst? Nevidíš, co je tu napsáno?"

Koukám, dvoje dveře. Na jedněch je nápis "pro bílé", na druhých je nápis "pro cikány". Co to má znamenat? Každý dnes přece tvrdí, že máme stejná práva a najednou: Romové zvlášť, gádžové zvlášť?

"Miško," ozve se vedle mě. Kdo to je? To je přece to selské děvče od nás z vesnice! Dcera bohatého statkáře. Skočila do vody, protože ji jeden četník přivedl do jiného stavu a pak ji nechal. Utopila se chudák. Moje maminka k nim chodila zametat, domlouvala jí: "Nebreč, holčičko, budeš mít děťátko, no a co? To je přece velké požehnání! Vykašli se na četníka, když tě nechal! Ale tvoje máma tě nenechá, neboj se!"

Jenomže u gádžů to není jako u Romů. Její matka ji vyhnala, že jim udělala strašnou ostudu. Příští den ji našli utopenou ve Váhu.

"Míšo," ptá se mě ta holka, "přišel mi na pohřeb?" Myslela tím toho četníka. Kdepak! Hrál karty u Fišera v hospodě. Jenomže jsem jí nechtěl dělat nervy, chudince, a tak povídám: "Přišel, přišel ti na pohřeb - a jak brečel!" Moc jí to potěšilo a děkovala mi.

"Poslouchej, kde tu bydlí naši Romové?"

"Támhle vzadu u lesa."

Támhle? Tam, kam nás vyhnali gardisti? Myslel jsem, že na Onom světě budou Romové páni a gádžové že nám budou zametat dvory, budou pro nás štípat dříví, kopat studny a vybírat žumpy. Jak to, že to tak není?

Jdu za našima lidma: sedí na louce v trávě, tak jako kdysi, když bylo pěkné léto. Vyprávějí si, smějí se.

"Mišku, Mišku!" běží ke mně moje drobounká nebožka babička. Sukně je jí dlouhá, dostala ji po selce, nadzdvihuje sukni, aby neupadla. "Mišku, tak ty už jsi taky umřel? Jaj, chlapečku můj zlatej, takovej mladej, jaj, jaj, jaj!" nařiká zpěvavým hlasem. "A kolik dětí jsi po sobě zanechal?"

"Kde máš dědu, babi?" ptám se.

"To víš, děda šel hrát. Ale už nemůže na nohy, chlapče, špatně se mu chodí. Jenomže chodit musí, jak bychom se jinak uživili, kdyby nechodil hrát?"

"A proč nebere důchod?"

"Cože nebere?"

"Starobní peníze."

"Jaké peníze?" nemůže pochopit babička. "Poslouchej, synáčku, tvůj děda nikdy nic nesebral. Ani ten tvůj důchod, ani starobní peníze. Tvůj děda nekrad! Kdyby krad, tak by ho sedláci nezvali na svatby hrát. Rozumíš!"

"Ale, babi! Dneska všichni staří berou důchod!"

"I gádžové?"

"Romové, gádžové, všichni."

"Jejej, já vždycky věděla, že gádžové kradou víc než cikáni!"

Chudák babička, do svých osmdesáti let chodila prodávat dříví. Jak by se byla uživila po dědečkově smrti? A penze? Důchod? Kde by se byl tehdy vzal důchod? V životě to slovo neslyšela. Nevěřila mi. Zašeptala mi do ucha: "Ale ty nekrad, synáčku, aby tě nechytily gardisti."

"Ale babi, gardisti už neexistují!"

"Nemluv, když nic nevíš! Jsi ještě usmrkánek. I tady jsou gardisti."

"Michal Kováč! Michal Kováč!" ozval se mohutný hlas. Volají mě před Boží soud. Nade mnou letí krásný tlustoučkový běloučkový andělíček, zlaté kudrnaté vlásy, brejličky na nose. "Já jsem tu referent na cikány," povídá. "Kdybys něco potřeboval, jen za mnou přijď."

"Můžeš mi vysvětlit, proč tu Romové bydlí zvlášť a gádžové zvlášť? Proč Romové bydlí u lesa a gádžové ve městě? Myslel jsem, že v nebi jsou si všichni rovni."

"Jak by ne, jak by ne!" prozpěvuje andělíček. "Jenomže napřed musíme Romy zcivilizovat a naučit je kultuře."

Jak jsme tak šli, viděl jsem kolem sebe krásné bílé anděly, jak hrajou karty se svatými obrázky - ale co je to tam úplně vzadu? Černí oškliví chlupatí andělé. Jeden z nich jde ke mně - to je přece nebožtík Bango! "Človče," povídám, "ty jsi ještě černější a ošklivější, než jsi byl na zemi! Já myslel, že lidi v nebi budou krásnější. Jak to, že jsi tak černý?"

"Strašně jsem zhřešil," povídá Bango a samou hanbou klopí hlavu. "Pamatuješ, jak jsme v zimě chodili pro dříví přes Váh, když zamrzl? Já jednou šel a začal pode mnou praskat led. Povídám: Bože, co si počne moje Rozárka, když se utopím? Jak bude žít sama s dětma? Buď tak hodný, Bože, dopřej mi, ať se ten led pode mnou neproboří. Koupím ti za to velkou svíčku." No a přešel jsem, led se neprobořil. Povídám: "Děkuju ti, Bože, ale svíčku ti nekoupím, protože bych ji musel ukrást. A krást je velký hřích, že?". Svíčku jsem nekoupil a vidíš, Bůh mě za to potrestal. Dostal jsem zápal plic a umřel jsem... No a co moje Rozárka?" ptá se mě.

"Rozárka taky přijela do Prahy, myje nádobí v hospodě, vydělává a ještě si domů přinese jídlo. Knedlíky."

"Zůstala sama?"

"Loni se dala dohromady s Pištou. Ale pořád se bojí, že ji budeš chodit strašit."

"Řekni jí, že na to nemám čas. Jsem pořád u kotlů, čistím kotle. A pak, Pišta je proti mně chlap - já byl vždycky moc hubenej."

"A ty děláš i v sobotu a v neděli? Cožpak nemáš volno?"

"Prosím tě! Tady se dělá od rána do večera, neděle neneděle." Vykládal, že kotle čistí jenom Romové, protože nikdo jiný tu práci nechce dělat. Přišijou Cikánovi nějaký hřích - a marš na kotle!

Ten můj tlustoučkový referentíček-andělíček mě přivedl před Boží trůn. Kolem dokola vznešení andělé - a já jen valím oči! Vždyť to jsou gádžové od nás z vesnice! Farář, notář, statkář Farkaš s bratry - ten prostřední, Ištván, byl koňský zloděj. Jak se dostal do nebe? Je tu dokonce i četník, který mlátil chudé Romky, když ukradly brambůrek na poli nějakého bohatého sedláka. Úplně jsem oněměl, když jsem tohle viděl.

"Neumíš pozdravit?" volá na mě policajt a mává svýma vznešenýma křídlyma.

"Já vás mám zdavit? Já mám zdavit takový prolhaný darebáky? Co lžete, že v nebi jsou si všichni rovni a že Romové mají stejná práva jako gádžové? Jaká práva? Čistit kotle? A jsou stejně černí, jako byli na zemi! A jeden vchod pro bílé, jeden vchod pro černé! Gádžové jsou na tom pořád dobře, tak jak byli, a Romové jsou na tom zase stejně špatně! No počkejte, já to našim Romům na zemi povím, jak to tu chodí!"

Ani jsem nestačil dopovědět - řach! Mrak se pode mnou protrhl a já padám, padám, padám... Kde to jsem?

"Pane Kováč, pane Kováč!" ozývá se vedle mě hlásek. Otevřel jsem oči - bílá andělíče!

"Nechci! Nechci!" volám.

"Uklidněte se, pane Kováč. Půl dne jste byl v bezvědomí. Kus železa vám rozrazil hlavu. Ale už to bude dobré."

To přece není anděl, je to sestřička v nemocnici. Ležím v bílém, v posteli.

"Přišla za vámi vaše žena, chcete s ní mluvit?"

"Jak by ne!"

Tera Fabiánová

Bodlák

In: *Romano džaniben* 3/2000

Z romštiny přeložila Milena Hübschmannová

Jsem sama jak bodlák u cesty,
do němoty uzavřená.
Mám jenom dnešek, zítřek nemám,
Jsem osamělý strom,
z něhož vítr serval listí
a rozehnal je, kdoví kam.
Už dávno se nedívám na hvězdy -
příliš se vzdálily,
sestřičky mého mládí -
a slunce nevidím
pro déšť slzí.

Mohl jsi u mě zůstat -
vždyť i křivý strom dává stín.

Až jednou za mou přijdeš
a zeptáš se: čím je ten obličej?
Ať ti řekne tvé srdce,
že je to obličej můj,
překřížovaný cestami
mého života.

Tera Fabiánová

Pojď se mnou, má milá

In: *Romano džaniben* 3/2000

Z romštiny přeložila Milena Hübschmannová

Pojď se mnou, má milá, tam, kde žije moje maminka,
u nás si každou noc Romové vyprávějí pohádky.
Pojď se mnou, neboj se, já tě neopustím,
neudělám bolest ani hanbu.
Až Romové uvidí, jak si tě vedu,
hned naladí housle.
My nejsme chudí, i když nemáme kde spát,
na dvoře stojí starý ořech – listí zelené,
tam ti ustelu, až přijde stříbrná noc,
rozprostřu pod tebe svoji nejlepší košili.
A kdyby ti byla zima, zavolám na oblohu,
aby tě přikryla.

Oddá nás náš sladký Bůh –
k faráři nepůjdem.
Pojď se mnou, žij se mnou,
budeme se milovat
jako s černým chlebem černá zem.

Gejza Horváth Drilko

In: *Romano džaniben*, 1-2/2001

Z romštiny přeložila Jana Kramářová

Drilko byl už chlap na ženění, kterou viděl, tu chtěl. Nebylo s ním pořízení. Čekal, až půjdou ženské za dům močit, a potají je zdálky pozoroval. Ale hovno viděl. Nosil šestky dioptrie. Byl to velký fotbalista. Když jsme hráli fotbal s klukama ze vsi, pokaždé jsme prohrávali. Drilko stál v bráně a chudák neviděl vůbec nic.

Vlasy si natíral sádlem, třeba několikrát po sobě, v kapse nosil hřeben všivák - a česal se celý den. Na jedné ruce měl vytetováno *USA LOVE* a na druhé *MARCELA DRILKO LÁSKA ŇEBESKÁ*. Sádlo ve vlasech se mu na slunci rozpouštělo a páchl jako připálené škvarky. V noci ho ve tmě nebylo vůbec vidět, byl hubený jako cigareta, černý jako saze, velký vtipálek a sígr.

Bez něj jsem nešel nikam. Když jsme byli spolu, bylo kolem nás víc ženských. V kapse měl vždycky placku nebo suchý chleba. Když měl u sebe slaninu, tak se neukázal. Až když k nám potom přišel, bylo vidět, jak má zamaštěné kalhoty od nože, kterým si slaninu krájel. Když se nasýtil, pil vodu z potoka anebo z Hornádu a pak na nás volal: „Schválně, kdo dochčije dál!“ Pořád vyhrával, protože se napájel jako kůň.

Holil se. Ať to bylo potřeba nebo ne, ať byl zarostlý nebo nebyl. Pod nosem měl jen peří jako holátko. Ale dělal už ze sebe muže. Kouřil cigarety - jednu za druhou, a když žádné neměl, vzal svému otci potají dýmku. To pak po dvoře pořád něco hledal. Myslel jsem, že ztracené peníze, ale on hledal špačky, aby měl čím nacpat dýmku. Když měl tabáku málo, docpal si dýmku mechem, senem a papírem. Potáhl si dvakrát třikrát a zčervenal. Opojený dýmkou chodil po dvoře, zpíval a smrděl. Tak, teď už jistě víte, o kom mluvím.

Drilko chodil s Šivarovou dcerou Marcelou. Její matka Justýna ho nemohla ani vystát. Nechtěla, aby spolu něco měli. „Jen počkej, nadělá ti malé a pak tě nechá, uvidíš!“ „Ale mamí, na co to myslíš?“ Justýna mu nevěřila. Drilko ji totiž jednou viděl nahou, když vestoje močila za domem. „Dej pokoj, vždyť bude žít se mnou, ne s tebou!“ „No, to by mi tak ještě scházelo! I kdyby jsme na světě byli jen my dva, tak bych ho nechtěla,“ povídá Justýna. No, lidičky, nevím nevím, jak by to bývalo dopadlo, kdyby na světě byli jen oni dva! Ale asi dobře.

Marně jim Justýna bránila, chodili spolu potají.

Jednou v zimě jsme šli tancovat na zábavu do města. Venku byla velká suchá zima, mrzlo, až praštělo, nikde ani noha, psa by ven nevyhnal. Marcela měla na sobě jen tenké šaty a šusták, na nohou jehličky, vlasy natupírované, na hlavě nic, jen lak. Když jsem viděl, jak je nalehko, div že jsem sám nezmrzl. Drilko měl na sobě otcův zimník, který mu sahal až po zem, na nohou staré filčáky. Ramena měl až u uší, jaká mu byla zima, ruce v kapsách, celou cestu u nosu sopal.

Vzpomněl si na svého dědu a povídá: „V takovéhle zimě zmrzl můj děda. Měl vypito a ustlal si na sněhu. Ráno jsme ho našli mrtvého.“ Když jsem slyšel, co říká, povídám: „Tak raději pojďte, pospěšte si, ať nedopadneme jako on!“

Vtom slyším „Drilku, černá hubo, zvedni mě!“ To Marcela spadla a ležela ve sněhu jako kus dřeva. Drilko povídá: „Vidíš, teď vypadáš úplně jak nebožtík děda!“

Když jsme přišli do města, zastavil se Drilko u pomníku a povídá: „Marcelo, já číst neumím, přečti mi, co je tady napsáno!“ Marcela přečetla všechna jména, co tam byla. Úplně dole stálo

Čest jejich památce. Drillko povídá: „Hmm, tolik našich Romů zemřelo, a že by tu ani jeden z nich nebyl napsaný? Ani můj děda ne? Tomu já nevěřím. Ba ne, holka, ty taky neumíš číst!“ „A odkud bych asi tak znala takových chlapů?“ povídá Marcela. „Ty děvko,“ Drillko na to, „tobě není radno věřit. Seš stejná jako tvoje máma! Kdo ví, kdo je tvůj otec?“ Vůbec poprvé vyndal ruce z kapes, odhodil kabát, napadlo mě - namísto ji zabije! A když jsem viděl, že shazuje i filčáky z nohou, přiskočil jsem k němu, vytrh' mu je z rukou, když vtom vidím, že na nohou má ještě jedny boty! Dal jsem se do smíchu. On taky. Úplně zapomněl, že chtěl Marcelu seřezat. „Pojďme už!“ povídám. Poslechl mě. Odhozené svršky jsme schovali do křoví.

Na zábavě jsme potkali Chaja se ženou. Stál jsem ještě ve dveřích, slyším, jak hrají tango *Očarená bývam* a koukám: Drillko s Marcelou už jsou na parketu a tisknou se k sobě. Drillko má vlasy samé sádlo, na hlavě vyčesaného kohouta - jenom zakokrhat. Marcela je promrzlá na kost, takže se ani moc nemůže hýbat. Drillko s ní jednou točí, podruhé jí ohýbá, pak ji zas táhne za sebou. Sluší jim to. Všiml jsem si, že Marcela má ještě snůh v botách, a tak povídám: „Pojďte si sednout, ať vypije něco na zahřátí!“ Přinesli nám kávu a Drillko ji vypil najednou jako pálenku. Začali jsme se smát. Dělalí jsme srandičky a chechtali se tak, že Marcele oslábl měchýř a praskla podprsenka. Celá zrudla.

Chajova žena měla na hlavě šátek, a ani se nehla. Seděla jako zařezaná. Chajo na ni žárlil. „Vidíš, támhleten by se k tobě hodil!“ provokoval ji a ukázal na bubeníka. Podívala se tam. Prásk - hned jednu chytla. Koukám, že bubeník je celý namalovaný - řasy, obočí, oči, dlouhé nalakované nehty jako ženská. Povídám: „Člověče, biješ ji zbytečně, ten chlap chce spíš tebe, a ne tvou ženu!“ Koukal na mě jak padlý z višně. Nevěřil mi, nevěděl, o čem mluvím. „Platím!“ zavolal na číšníka. A my zaplatili taky.

Venku byla velká zima, pod nohama nám křupal snůh. Šli jsme spát k Chajovi, pozval nás k sobě. Drillko vytáhl z křoví boty a kabát a obojí navlékl na Marcelu. Šli jsme pěšky sedm kilometrů. Ve čtyři ráno jsme dorazili k Chajovi. Marcela byla první, kdo ze sebe shodil šaty. Povídá: „Dejte mi něco k jídlu, vyhládlo mi z té tíhy!“ Přinesli nám syrové uzené maso, jen tak, bez nože. Marcela si chtěla ukousnout, ale nešlo jí to, maso bylo jako z gumy. Když jsem to viděl, ani jsem nejedl.

V domě byla jen jedna postel. Chajo se ženou si do ní lehli, já jsem spal na židli. Drillko s Marcelou leželi ústy k sobě, v těsném objetí, poprvé, v dětské postýlce. Slyším nějaké praskání - to Chajo se obrátil na druhý bok. Marcela začala křičet a klela: „Ať vás trefí šlak, jestli něco budete dělat!“ Popadla Drillka, přitáhla si ho k sobě a povídá: „Co ležíš jak poleno?“ Slyšel jsem, jak rychle dýchá, jako by běžela, a hned zase spustila: „Chaju, nedělej nic, nebo to nevydržím. I já chci.“ Drillka nebylo vůbec slyšet, jen bylo cítit, jak páchne sádlem.

Vidím, že venku se už rozednilo. „Drilku, kolik je hodin?“ ptám se. Přisunul si hodinky k nosu, přitáhl si je až k brýlím, chvíli na ně kouká a pak povídá: „Člověče zlatá, tak ty mi taky stojíš!“

Poprvé v životě jsem uslyšel promluvit Chajovu ženu. Nemohla se vůbec vzpamatovat, smála se, div že nepraskla. Její muž taky. Nebylo to k vydržení, všichni jsme se mohli smíchy potřhat. Marcela se dala do tance a s jazykem mezi zuby syčela čardášový rytmus. Drillko zpíval „*Romové nic nedělají, jen pijí*“ - a už měl u sebe láhev a v ní vodu z potoka. Báł jsem se, aby nás zase nevyzval, kdo dál dočurá. Ale zaplat' pánbůh, nic takového se nestalo. Byla zima a nechtělo se mi jít ven.

V domě bylo veselo. „Tancuj, ženo moje!“ povídá Drillko. A skutečně, od té doby jsou spolu. Humor se jich drží celé dny, celý život. A jsou zdraví. Chodím k nim dodnes.

Michal Šamko Dědečkova pohádka

In: *Romano džaniben* 4/2000.

Z romštiny přeložily Milena Hübschmannová a Hana Šebková

Byli jsme dva bratři a jedna sestra. Já - Mižus - jsem nejmladší, tehdy mi bylo sedm let. Chodil jsem se svou o dva roky starší sestrou Maňou a s dalšími romskými dětmi na pole pást sedlákům kozy. Náš nejstarší bratr Dušan chodil s tátou k sedlákům pracovat. Kopali studny, dělali zednické práce a sedláci jim za odměnu dávali jídlo. Jednou byl hlad, jindy hostina.

Jednoho dne jsme si my děti hrály venku, když přiběhl otec a volal na nás: „Honem, děti, pojďte domů, Němci nakládají naše lidi do aut!“

Běželi jsme se setrou domů a slyšeli, co tatínek říká: Do města přijelo spousta Němců a nakládají lidi do aut. Maminka plakala: „Bože můj, co jen s námi bude! Zabijí nás! Bože, a já mám ještě malé děti!“

„Pospíchej, Heleno,“ povídá otec, „vezmi nějaké jídlo a rychle utíkejme do lesa. Tam nás nenajdou.“

Dušan se vyšel podívat ven, ale už jsme slyšeli řev: „Heraus! Heraus! Cigajner!“

Maminka popadla Maňu i mne a vlekla nás pryč. Dva Němci vstoupili do místnosti, chytili tatínka a bratra a s bitím je vyhnali z domu. My se sestrou jsme plakali a maminka nás tiskla k sobě: „Nebojte se, nebojte se, já vás nedám!“

Ale jeden Němec popadl maminku za vlasy, mrštil jí o zem a vytáhl ji ven. My jsme vyběhli za ní. Naložili nás do aut a odvezli na stanici. Tam nás vyhnali z aut a všechny Romy postavili na takovém velkém prostranství do řady. Viděli jsme tam stát i naše staroušky, babičku a dědečka. I oni nás viděli, tlačili se k nám, aby nás políbili, ale přišli Němci a odstrčili nás každého na jinou stranu.

Tátu a Dušana naložili do vagónu. Tatínek na nás volal: „Mišku, Maňo! Držte se! Mám vás moc rád!“ Plakali jsme, bylo nám strašně smutno.

Maminka volala na Dušana: „Dušánku můj! Bože, bože!“ A Dušan na mámu: „Maminko, já se bojím, maminko, neopouštěj mě!“

Němci zavřeli vagón a tátou ani Dušana jsme od té doby už nikdy neviděli.

My jsme jen plakali a tiše sledovali, co Němci s našimi lidmi dělají. Byl tam také jeden Rom, který bydlel nedaleko od nás. Měl pět dětí a ženu - jmenovala se Iľa. Byla velice hodná, pořád si zpívala. Měla dlouhé černé vlasy, které jí sahaly - s prominutím - až k zadku. Naše maminka na tátou vždycky hudrala, když se s ní zapovídal. Iľa muže praštili Němci pažbou do hlavy, až upadl. Dva jiní Romové ho zvedli a naložili do vagónu.

Nás, malé děti, nacpali s matkami do předních vagónů. Byli jsme tam namačkáni, ani k stání nebylo dost místa. Němci zavřeli dveře, byli jsme potmě, jen škvírami mezi prkny pronikalo trochu světla. Vlak jel a nikdo z nás nevěděl, kam nás Němci vezou. Jeli jsme a jeli.

Najednou vlak zastavil. Němečtí vojáci otevřeli dveře a vyzvali nás, abychom vystoupili. Vyhnali nás na takovou velikou louku. Kolem nás bylo plno vojáků se psy. Nevím, jak dlouho jsme tam stáli. Měli jsme hlad a žízeň. Maminka se rozhlížela, jestli někde neuvidí tátou a Dušana, ale jejich vagóny pokračovaly dál.

Navečer přišel jeden Němec, který uměl česky. Řekl nám, že si můžeme sednout na zem, a jestli máme něco k jídlu, tak se můžeme najíst. Někteří Romové se začali rouhat Bohu, že na nás seslal takové neštěstí. Vtom ale vstal můj dědeček a řekl: „Poslouchejte, Romové,

povím vám jednu velice starou pohádku o člověku, který nevěřil v Boha. Jen si poslechněte, co se mu stalo.“

„Byl - můj sladký, požehnaný a spravedlivý Bože -, byl jeden velmi starý stát a to byla země našich předků. Kdysi Romové nebyli jen hloupi, nevzdělaní - byli velmi moudří. Nazývali se jiným jménem, ale nikdo už neví, jakým. Žili ve vysokých zděných domech, v každém z nich byla koupelna s tekoucí vodou - a to v době, kdy jinde lidé žili jen v jeskyních a chodili ve zvířecích kůžích.

Byl mezi nimi jeden mladý chlapec, byl vzdělaný, dokázal číst i velice těžké učené spisy a Romové si ho proto velmi vážili. Jen jedno nebylo dobré - nevěřil v Boha. Smál se Romům, když Boha uctívali.

Romové mu říkali: „Zanechej těch neblahých řečí!“

Ale ten chlapec se jen smál a rouhal Bohu. „Nikdo nikdy Boha neviděl! Teprve až ho uvidím na vlastní oči, budu věřit, že existuje.“

„Boha je třeba vidět srdcem, ne očima,“ říkali chlapci staří lidé. „Oči tě mohou oklamat, srdce ne.“

Ale chlapec se smál ještě víc, protože byl pyšný na svou učenost, a tak starým nedal za pravdu.

Jednou v noci se chlapci zdálo, že je na vysoké hoře a tam k němu hovoří jakýsi ohnivý hlas. Ovšem toho, komu ten hlas patřil, nebylo vidět: „Až zítra vstaneš, přijď za mnou na tuto horu.“

Když na druhý den vstal, řekl si: „Hloupý sen! Nikam nepůjdu!“

Jenže ho to pořád táhlo, aby vystoupil na kopec, který viděl ve snu. A tak se vydal na cestu. Ušel hodný kus cesty - ani nevěděl, kam jde, ale cesta ho sama k tomu kopci dovedla. Jakmile tam došel, ozval se před ním ten ohnivý hlas: „Copak tu hledáš?“

„Chci vidět na vlastní oči Boha! Nevěřím že existuje.“

„Kdo nevěří, nenajde. Ale jestli chceš, pohlédni na mne a já se stanu tvým Bohem. Dám ti, čeho se ti zachce.“

A co ten chlapec na vlastní oči nevidí? Ohnivého muže! Nebyl ošklivý, naopak - byl krásný, vycházela z něho taková zář - jenomže chlapcovy oči neviděly, že ta zář je nečistá. Chlapcovy oči nepoznaly, že je to ďábel.

„Co si ode mne přeješ?“ zeptal se čert.

Ten chlapec nebyl zlý, myslel na své bližní Romy, přál si, aby byli šťastní. „Přál bych si, aby naši Romové byli ještě bohatší, než jsou, aby měli ještě krásnější zemi a aby je provázelo ještě větší dobro.“

„Dobrá, všechno ti dám - pokud si ovšem se mnou zahraješ karty a vyhraješ.“

Chlapec nevěděl, co jsou to karty, protože tehdy počestní lidé neznali ani karty, ani automaty, ani alkohol.

Čert mu ukázal karty.

„To jsou jen takové obrázky? To že jsou karty? Jen mě to nauč - jsem chytrý, vzdělaný, naučím se to rychle.“

Čert chlapci ukázal, jak se hrají karty. Chlapec se to rychle naučil.

„Zahrajeme si spolu tři kola,“ řekl čert. „V každém kole budeš držet bank - ty i já. Když vyhraješ v prvním kole, naučím tě chytat hady a léčit hadím jedem. Bude z tebe velký lékař.“

„No dobrá,“ povídá chlapec.

A tak hráli. První kolo chlapec vyhrál. Byl na sebe pyšný.

Když měli hrát druhé kolo, povídá čert: Dám v bank to, že když prohrajú, dám Romům ještě větší bohatství, než mají doposud - dám jim to, co jsi ode mne žádal. Když prohrajú, vyžádám si od tebe tvůj rozum.“

„Budiž,“ řekl chlapec, protože si - hloupý - myslel, že na něho už nikdo nemá, když jednou vyhrál.

Druhé kolo prohrál. Ale chtěl hrát pořád dál, protože mu čert vzal rozum.

„Když prohrajesh v třetím kole, vezmu Romům jejich zem, veškeré jejich bohatství a všechno, co znají.“

„Budiž!“ zvolal chlapec, protože už ho měl čert ve svých rukou. A prohrál.

„Teď už je všechno, cos měl, moje. I země Romů, i to, co uměli...“ smál se čert.

Chlapec zůstal celý bez sebe. Už byl na smrt.

Najednou se ale před ním rozsvítilo veliké světlo. Čert zařval a zmizel jako dým. Chlapec se vzpamatoval, ale nikoho neviděl.

„Co je to? Kdo jsi, ty, který jsi mě přivedl zpátky k životu?“

„Ach, můj ubohý chlapečku, víš, cos udělal? Ty jsi prohrál romskou zem! Nechal ses oklamat ďáblem, protože tvé oči uvěřily, že čert je sám Pánbůh!“

„Ach Bože, co teď? Jak mám navrátit svým Romům, romským dětem jejich zemi?“ plakal chlapec. „Neopouštěj nás, veliký Bože!“

„Bůh nikoho neopouští. Jenže všechno, co člověk činí, se mu vrátí zpět. Zpět se mu nevrátí jen to, co bez srdce, bez rozumu ztratí. Já Romy neopustím - ale půjdete dlouhou, předlouhou cestou, dokud znovu nenajdete své štěstí. Dám vám písně, housle, aby se vám ta dlouhá trnitá cesta zdála kratší a abyste uměli obměkčovat srdce druhých. A dám vám také do rukou železo, kleště a kladivo, abyste mohli vyrábět hezké a potřebné věci, které budou každému k užítku. Běžte, Romové, a choďte se srdcem na dlani, s písněmi na rtech - a učte se. Věřte, že své štěstí naleznete! Věřte, že naleznete i své místo mezi ostatními. Bůh vás neopustí!“

Poslouchali jsme dědečka, jako kdyby nám tu starodávnou pohádku vyprávěl sám Pánbůh.

„Dědo,“ chtěl jsem se zeptat. „Jaké to má pokračování? Kdy Romové naleznou své štěstí?“ Ale už jsem se zeptat nestačil. Přišli Němci se psy a začali brát děti od matek. Já jsem se mamince schoval pod sukni. Přišel jeden Němec a chtěl mamince vzít Maňu. Máma do něj strčila s takovou silou, že ten Němec spadl na zem. Jiný však vzal pistoli, vystřelil - a já už jen viděl, jak se máma skácela. Pak vystřelil i na mou sestřičku. I ona se skácela. Pak jsem omdlel.

Němci si asi mysleli, že jsem mrtvý. Vzpamatoval jsem, až když mě děda chytil na nohu: „Miško, vstaň a utíkej! Honem!“

„Dědečku, dědečku!“ plakal jsem.

„Jen utíkej, chlapče, honem!“

Vstal jsem a dal jsem se na útěk. Němci za mnou poslali psa. O kousek dál jsem ale uviděl takové veliké listy, a tak jsem do nich skočil a chtěl se tam ukrýt. Jenže jsem spadl do nějaké jámy a něco mě praštilo do hlavy.

K sobě jsem přišel až v nějakém domě. Ležel jsem na posteli s ovázanou hlavou. Vedle mne seděla stará selka s mužem: „Neboj se, synku, už je všechno v pořádku.“

„Prosím vás, paní, kde je maminka a táta?“

Až po válce jsem se dozvěděl, že skoro všechny Romy od nás Němci postříleli. A ty, kteří zůstali na živu, odvěkli do Osvětimi.

Já jsem pak vyrostl u těch starých gádžů. Byli moc hodní. Vystudoval jsem vysokou školu. Mám hezkou ženu a dvě krásné děti. Starší chlapec se jmenuje Dušan a dcerka Maňka. Daří se mi docela dobře - ale přesto nemohu zapomenout. Ani na tu dědečkovu pohádku nikdy nezapomenu. V srdci stále nosím to, co Bůh řekl Romům: „Chodte s otevřeným srdcem, konejte dobro - a uče se. Věřte, že své místo a své štěstí naleznete!“

Margita Reiznerová

Všechny básně pocházejí ze sbírky: *Suno/Sen*. Praha: Triáda 2000.
Z romštiny přeložila Milena Hübschmannová

Ohnivé místečko

V malé chatrči
chystáš místo, aby bylo kde spát,
děťátko tiskneš k prsu,
hladové oči
přikrývá noc.

V romské osadě 1991

Sen I

Ve snu jsem zpívala.
Jaká to byla píseň?
Vím jen,
že otec hrál na housle
a plakal.
Ve tři ráno jsem vstala,
okno otevřela,
zvenčí na mě volají:
Slyšíš, jak Romům
vyzvánějí?
Zmocnil se mě strach,
zvony vyzvánějí
jen mrtvým na márách!
Chodím po lesích
volám matku a bratry,
sestry, děti svých sester,
kde je naleznu?
Jen zvony zvoní a zvoní
v mém snu,
zvolna odzvánějí
životu Romů.
Přes romské domky
přehozen černý šátek
a já nemohu nic dělat.

Gent 1996

Přikládám k očím romský šátek

Přikládám k očím romský šátek

a pláču do něj svůj žal.
Co je to za život na tomhle světě!
Proč jsem se narodila?
Abych viděla, jak se lidé bijí?
Jak holé lebky zabíjejí Romy
a vyhánějí je z mé rodné země?
Mé slzy chtějí smýt tu špínu –
ale jen bezmocně padají do romského šátku.

Praha 1995

Chci mluvit

Chci mluvit,
není s kým,
chci se dívat,
není nač.
Přijde někdo,
kdo otevře cesty?
Budou lidé,
kteří se budou mít rádi?
Bude země,
na které bude možné žít?

Praha 1991

Janko Horváth

In: *Romano džaniben* 1-2/1999.
Z romštiny přeložil Jakub Krčík

Mé babičce

Babičko moje,
když jsem byl malý,
maličký romský chlapeček,
jak rád jsem k tobě chodil,
jak rád jsem poslouchal
tvá krásná slova
a do srdce si ukládal
tvoje romství,
romské bohatství.
Děkuju, babičko,
že jsi mě naučila
žít jako Rom
v tom velkém, širém světě.
Děkuju, babičko,
že jsi mi ukázala cestu
k lidskému světlu.
Děkuju.

Štěstí

In: *Romano džaniben* 1-2/1999.
Z romštiny přeložila Milada Závodská

Co je to vlastně štěstí?
Kdo rozumí tomu krásnému slovu?
Človíček narodí se čistý jak Boží syn,
nahý přichází na svět
s radostí v srdci
A neví, co je strach.
Co na tom, je-li černý nebo bílý?
Přichází jako člověk,
aby jako člověk žil.
Jak plynou dny a voda v potoce,
Roste a hledá si své místo,
hledá si radost a své štěstí,
velkýma černýma očima se dívá,
co to ti ostatní dělají s Romy?

Proč i oni nemají štěstí?
Vždyť i ten maličký ptáček
si poletuje, jak se mu zlíbí,
a podle svého dopřává si života.
Hledejme, hledejme své štěstí!
Nebo jsme ho už našli?
Mnoho dní, mnoho vody ještě uplyne,
mnoho slzí ještě prolíje romská matka,
než přijde ten šťastný den,
kdy nebude záležet,
Jsi-li černý, nebo bílý,
Ale jen na tom,
jsi-li člověk.